

Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi

International Journal of Humanities and Art

<http://www.trkdergisi.com>

Araştırma Makalesi / Research Article

e-ISSN:2757-6388

trk dergisi

2024

5(2):15/40

Geliş Tarihi / Receive : 23.12. 2024

Kabul Tarihi / Accepted : 31.12. 2024

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

Dede Korkut Oğuznâmeleri and Cultural Identity

Umut ERDOĞAN

Öğretim Görevlisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi TÖMER

umuterdoganibu@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-4559-5381

Atıf/Cite as: ERDOĞAN, U. Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik. *Trk Dergisi*, 5(2), 15–40

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından ve bir intihal programında incelenmiş intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two reviewers and in a plagiarism program and has been confirmed to be free of plagiarism.

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

Öz

Kimlik, bireyin kendini sosyal çevresinde konumlandırma biçimidir ve kültürel kimlik, bu sürecin toplumsal boyut kazanmasıyla şekillenir. Kültürel kimlik, bireyi "ben" duygusundan "biz" bilincine yönlendirir ve toplumsal yapıyı millet olarak tanımlar. Bireyin kültürel kimliğe sahip olması, kendini gerçekleştirme sürecini olumlu şekilde etkiler, bu da kişilik ve davranışlarda olgunluk olarak görülür. Kültürel kimlik, kolektif bellekle yaşar; bu bellek, milletin dili, edebiyatı, folkloru ve simgeleri gibi öğelerle beslenir. Destanlar, bu öğeler arasında önemli bir yer tutar, çünkü kültürel ve toplumsal değerleri aktararak bireylerin değer ve normları edinmelerine yardımcı olur. Türk milletinin kültürel kimliği, destanlarla şekillenir, özellikle Dede Korkut Oğuznâmeleri, Türk milletinin sosyal yapısını, felsefi disiplini ve ideal insan tipolojisini yansıtarak kültürel belleğin en değerli kaynaklarından biridir. Dede Korkut, toplumsal bağlamda birey ve toplum ilişkileri üzerinden kültürel kimlik modelini sunar. Bu bağlamda, gençlerin Dede Korkut'u bilinçli bir şekilde okuması, Türk milletinin ortak değerlerini öğrenmeleri ve kültürel kimliklerini şekillendirmeleri açısından büyük önem taşır. Bu makale, Dede Korkut Oğuznâmelerinin kültürel kimlik oluşumuna etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Kitabı, kültürel kimlik, kültürel bellek.

Dede Korkut Oğuznâmeleri and Cultural Identity

Identity is the way an individual positions themselves in a social environment, and cultural identity refers to this process when it takes on a societal dimension. Cultural identity directs an individual from a sense of "I" to an awareness of "we" and defines the social structure as a nation. Having a cultural identity positively influences an individual's self-actualization process, which manifests as maturity in personality and behavior. Cultural identity lives on through collective memory, which is nourished by elements like the nation's language, literature, folklore, and symbols. Epics play an important role among these elements, as they help individuals acquire societal values and norms by conveying both the desirable and undesirable traits of events, situations, and characters. The cultural identity of the Turkish nation is shaped by epics, and particularly the *Dede Korkut Oğuznâmeleri* stands out as one of the most valuable sources of cultural memory, reflecting the social structure, philosophical discipline, and ideal human typology of the Turkish people. *Dede Korkut* offers a model of

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

cultural identity through the relationship between the individual and society. In this context, it is of great importance for young people to read *Dede Korkut* consciously, learn the shared values of the Turkish nation, and shape their cultural identity. This paper aims to examine the impact of *Dede Korkut Oğuznâmeleri* on the formation of cultural identity.

Keywords: Dede Korkut Book, cultural identity, cultural memory.

Giriş

M. Fuat Köprülü'nün bütün Türk edebiyatının karşısına Dede Korkut Kitabını koyarak, Dede Korkut Kitabının terazi kefesinde ağır bastığını ifade etmesi kitabın birçok yönüyle değerini ortaya koyar. Bugün üç nüshası elimizde bulunan, Dede Korkut Oğuznâmeleri, bir mukaddime ve 13 boydan müteşekkildir. Dede Korkut Kitabı ilk olarak 1916'da Kilisli Muallim Rifat tarafından yayımlandıktan sonra eser üzerine Türkiye'de ve yurt dışında pek çok çalışma yapılmıştır.

Dede Korkut boyları, Oğuz Türklerinin kimlik temsili, yüksek değer yargıları ve çok boyutlu anlamlar dünyasını ihtiva etmektedir. Dede Korkut Oğuznâmeleri, döneminin ruhuyla, evreni ve eşyayı algılama biçimleriyle doğmuştur. Ancak sadece oluştuğu dönemin değil, yüzyılların ortak hafızasının ürünü ve canlı birer toplumsal bellek taşıyıcısı olarak Oğuz Türklerinin kolektif kültür bilincini yaşatmaktadır. Geleneklerin ve göreneklerin, değerler sisteminin, dünyaya bakış açılarının bir toplumdaki diğer topluma değişiyor olmasının nedeni milletlerin birbirinden farklı olan kültürel bellekleridir. Bu kültürel belleği belirleyen etkenlerden biri de milletlerin ortak kabullere göre yaşamını düzenlediği, kültürel kimliktir. Kişinin varoluşunu toplumsal katılım ve bütünleşmeye taşıyan kültürel kimlik, çok yönlü, dinamik ve sürekli bir aidiyet duygusunun referans dayanaklarını da beraberinde getirmektedir. Ortak simgeler, ortak dil, din, tarih, destanlar, efsaneler ve masallar, ortak yaşam biçimi, yaşanılan coğrafya, gelenek ve görenekler gibi değerler kültürel kimlik sahibi bireyler tarafından paylaşılan özelliklerdir. Bu unsurlar söz konusu toplumsal grubun mensuplarıncı içselleştirilmesiyle kültürel nitelikteki kolektif bileşim oluşur. Bu ortak kabullerin varlığı, "bizlik" anlayışının içinde "aidiyet" duygusunu şekillendirmekte ve bireyi toplumsal yaşamın merkezine yerleştirmektedir. Bununla birlikte gerek sosyal hayata katılımı gerekse değerler etkisiyle oluşan kimlik çerçevelerini ve buna bağlı olan kültürel birimleri de Dede Korkut Oğuznâmelerinde görmekteyiz.

Bu makalenin amacı Dede Korkut Oğuznâmelerinde önerilen kültürel kimlik modeli ve bu modelin oluşmasında fazilet ve değerlerin etkisini ortaya koymaktır. Bu çalışmaları yaparken insanın biyolojik ve psiko-sosyal gelişimleri dikkate alınarak, bireyin kimlik oluşumu döneminde Dede Korkut Oğuznâmelerindeki hangi değerleri benimseyebilecekleri ve bu

bağlamda kültürel kodların bireyin sosyal planda geliştirdiği mensupluk duygusuna nasıl katkı sağlayabileceği soruları üzerinde durulacaktır.

Dede Korkut Oğuznâmelerinin Türk Edebiyatı Öğretimindeki Yeri ve Önemi

Bireyin mensubu olduğu milletin hayatı ve hayatı anlamlandırma felsefesi, o milletin edebî eserlerine yansıdığı için öğrencilerin içinde buldukları milletin kültürünü kazanmaları edebiyat öğretiminin hedefleri arasında yer alır. Edebi eser ve eserin esasını oluşturan dilin imkânları eser sahibinin hayata bakışını, duruşunu, mevcut ya da olası sorunlara karşı tekliflerini içeren bir önem taşır (Bacaklı vd. 2016: 3). Edebiyat öğretimi, gençleri bir bakıma ruhen ve zihnen birleştirip, dil zevki bakımından geliştirirken, diğer yandan entelektüel gelişme yönünden de yetiştirir. İnsanların moral ve estetik oluşumları yönüyle belirli bir seviyeye ulaşmalarında edebiyat eğitim ve öğretiminin katkısı çok büyüktür (Marshall, 1994: 10). Türk edebiyatı öğretimi, Türk kültürünün korunması, geliştirilmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında kullanılabilir en önemli vasıta.

Edebiyat eğitiminin önemli amaçlarından biri de bireyin “Ben kimim?” sorusuna cevap verebilmesini sağlamasıdır. Kimliğimizi kültürel değerlerimiz oluşturur. Kişi kendi kimliği ile ilgili bilgileri, köklerini oluşturan kaynaklardan elde eder (Aytaş, 2006: 269). İnsan, dilini edebiyatla öğrenir, dilinin zevkine, şuuruna edebiyatla varır. Aslında insan kendini, kendi varlığını, benliğini edebiyatla idrak eder. Kişiliğini, millî varlığını, kimliğini, benliğini, insan olmayı edebiyatla fark eder, anlar, yaşar (Yetiş, 1997: 14).

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasıyla birlikte dil ve edebiyat programları yeniden ele alınmıştır. Bu münasebetle, Türkçü düşünce sahiplerinin temel ideolojisi olan “kültürel milliyetçilik” diyebileceğimiz prensipler manzumesi üzerine bina edilen (Çetin, 2016: 16-18 Akt. Yücel Çetin, 2017: 130) Türk dili ve edebiyatı derslerinin programı 3 Mart 1924 tarihinde yeniden planlanmış ve aynı yıldan itibaren Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu ile uygulanmaya başlamıştır.¹ Maarif Vekâleti yoluyla okullarda okutulacak Türk dili ve edebiyatı dersleri için öğretim programları teşekkül edilmeye başlanmıştır. Türk edebiyatı, Türk dili ve edebiyatı gibi adlarla okutulan dil ve edebiyat dersleri için 1924'ten günümüze kadar çok sayıda

¹ 1924 yılında, Millî Eğitim Bakanı Vasıf Çınar'ın başkanlığında toplanan İkinci Heyet-i İlmîye, o zamana kadar uygulanmış olan eğitim programları gözden geçirmiştir. Yeni programların temel ilkeleri saptanarak Lise Müfredat Programlarının Esbâb-ı Mucibe Lâyihası (1924) adlı kitapçık yayımlanmıştır. Kitapçığın “Türkçe” bölümü Mehmet Fuat (Köprülü), Ali Canip (Yöntem) ve Süleyman Şevket (Tanlı) tarafından hazırlanmıştır.

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

öğretim programı geliştirilmiştir. Bu bağlamda 1924, 1934, 1956, 1960, 1992, 2005, 2015 tarihli dil ve edebiyat öğretimi programlarının içerikleri incelenmiş, bu programlar çerçevesinde hazırlanan edebiyat ders kitapları konumuz açısından değerlendirilmiştir.

Dede Korkut Kitabı, okunduğu toplumun kutsalları sayılan değerlerini hem bulunduğu zaman hem bugün hem de sonraki zamanlara aktarma başarısını gösteren bir şaheser, bir töre kitabı (Yücel Çetin, 2015: 63) olması sebebiyle ders programlarında ve ders kitaplarında eserden çeşitli örnek metinler ve bilgiler "Dede Korkut Hikâyeleri" başlığı altında yer almaktadır.

1924 yılından itibaren uygulanmaya başlanan dil ve edebiyat dersinin adı "Türkçe ve Edebiyat"tır (Maarif Vekâleti, 1924:3). Türkçe dersinin amaçları "Türkçe Programının Esbab-ı Mucibesi" adı altında açıklanmıştır. Bu öğretim programında dersin muhtevası; kıraat, sarf ve nahiv, inşad, imla ve edebiyat tarihi olarak teşekkül etmiştir. 1924 Edebiyat programında; lise ikinci sınıfta Türk edebiyatının başlangıcından onuncu yüzyıla kadar olan dönemin, üçüncü sınıfta da divan edebiyatı ve Tanzimat edebiyatı dönemlerinin işleneceği belirtilmiştir (Karakuş, 1996: 85). Mehmet Fuat Köprülü'nün lise 2. ve 3. sınıf müfredat programına göre yazmış olduğu "Türk Edebiyatı Tarihi", 1926 yılında ders kitabı olarak okutulmuştur. Kitabın "Halk Edebî An'anelerinin Devâmı: "Köroğlu ve Dede Korkud", "Oğuz Menkıbesinin Daha Sonraki Gelişmesi" olmak üzere iki başlıkta da yer almıştır (Köprülü, 1926: 53, 191). Kitapta Dede Korkut'tan örnek metinler bulunmamakta, konular makale tarzında yer almaktadır.

1934 yılında geliştirilen lise müfredatının edebiyat bölümünde bir madde dikkat çekmektedir: "İstihsal edilecek gayeler" başlığı altındaki "Edebiyatı tetkiki talebede büyük şahsiyetlere (ister muharrir ister edebî eserlerin kahramanları olsun) karşı bir hayranlık uyandırmalıdır" (Maarif Vekâleti, 1934:2). Bu ifadeden hareketle, öğrencinin iç dünyasına yapacağı katkılarla edebiyat öğretiminin önceki programlara göre daha "birey" odaklı düşünüldüğünü söyleyebiliriz. Saadettin Nüzhet Ergun'un kaleme aldığı "Türk Edebiyatı Tarihi" isimli kitap, 1935 tarihli "Lise Edebiyat Programı Kılavuzu"nun lise 2. sınıf öğrencileri için okutulacak kitaplar listesinde yer almaktadır. Kitap "Edebî Metinler" başlığı altında "Kitab-ı Dede Korkut'tan" alt başlığının kapsamında olmak üzere Dede Korkut metnine yer vermektedir (Ergun, 1931: 97).

1956 yılına gelindiğinde edebiyat müfredatında işlenecek edebî metinlerin özellikleri, "Hasılı her parça, doğrudan doğruya veya dolayısıyla, Türk çocuklarına millî ve insanî terbiye verebilmelidir" (Millî Eğitim Vekâleti, 1956:109) şeklinde belirtilerek, edebiyat öğretimine programda hangi amaçla yer verildiği de ifade edilmeye çalışılmıştır. Aynı program dâhilinde hazırlanan 1958 yılı Türk dili ve edebiyatı lise 2. sınıfların ders kitabının "İslâmdan Sonraki Türk Edebiyatı" bölümünde "Dede Korkut Hikâyeleri" bulunmaktadır. (Maarif Vekâleti, 1958: 66).

Umut ERDOĞAN

1960 yılı Türk dili ve edebiyatı programında iki madde dikkatleri çekmektedir. Bunlardan birincisi dil ve edebiyat öğretimini metinlere dayamak suretiyle öğrenciyi doğrudan doğruya sanatçı ile temasa geçirmektir. İkincisi ise öğretimi, bilhassa, milletimizin zevkini ve dehasını tarih boyunca temsil eden üstün eserler üzerinden yürütmektir (Millî Eğitim Vekâleti, 1960:4). 1961 yılında Millî Eğitim Bakanlığının ders kitabı olarak kabul ettiği, Suut Kemal Yetkin ve Sıdika Arıkan tarafından yazılan “Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı-I” kitabında “Halk Edebiyatı” başlığı altında “Dede Korkut Kitabı” bölümü yer almaktadır (Yetkin; Arıkan, 1961: 115-120).

1976 yılı Türk dili ve edebiyatı öğretim programı ihtiva ettiği açıklamalar ve metotlarla beraber “millî kimlik” kazandırma amacını ön plânda tutması, uygulanabilir olması gibi özellikleriyle diğerlerinden farklı olmuştur (Karakuş, 2002, 183, Akt. Dursunoğlu,). Programın “Genel Açıklamalar” bölümünde yer alan şu cümleler Türk edebiyatı dersinin önem ve amacını ifade etmektedir: “Türk Edebiyatı derslerinin gayesi, Türk çocuklarına, kendi milletinin yüzyıllar boyunca yarattığı değerli edebî eserleri tanıtmak, onlarda ifadesini bulan Türk Milliyetçiliği idealini, Türk milletine has değer hükümlerini öğretmek suretiyle nesiller arasında ortak bir kültür tesis etmektir” (Millî Eğitim Bakanlığı, 1976: 342). Bu öğretim programı kapsamında 1977 yılında Mehmet Kaplan tarafından yazılan “Edebiyat” lise 1. sınıf ders kitabının “Hikâye Tarzında Yazılmış Eserler”in “İslâmî Devir” bölümünde “Dede Korkut Kitabından Bir Hikâye” başlığı altında Dede Korkut’a yer verilmektedir (Kaplan, 1977: 58).

1992 yılında ders geçme ve kredili sisteme göre düzenlenen “Türk dili ve edebiyatı” öğretim programının genel amaçlarının sınırı “Edebiyat, Türk dili (dil bilgisi), Kompozisyon öğretim ve eğitiminin temel amacı, Anayasamız ve Millî Eğitim Temel Kanunu’ndaki hükümler doğrultusunda, millî ve manevî değerlerine sahip, hoşgörülü, yurt ve dünya meseleleri karşısında düşünce üretebilen, eleştiri yapabilen vatandaşlar yetiştirmektir” ifadesiyle çizilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1992: 813). Millî Eğitim Bakanlığının 1993 yılında lise 1. sınıflarda okutulmasını kabul ettiği, Nihat Sami Banarlı’nın eseri olan “Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı” kitabının “Türk Halk Edebiyatı Örnekleri” başlığında “Dede Korkut Hikâyeleri” bulunmaktadır (Banarlı, 1993: 58-66).

2005 yılında, 56 yıl Türk dili ve edebiyatı olarak tanımlanan ders, Türk edebiyatı ile Dil ve anlatım olmak üzere iki farklı ders olarak yer almıştır. Aynı yıl, edebiyat müfredatında ahlakçı yaklaşım yerini estetik yaklaşıma bırakmıştır. Bu estetik anlayışın amacını şu sözlerden anlamaktayız: “Türkçenin doğru ve güzel kullanıldığı metinlerin zevkine varan ve onları metotlu biçimde anlayıp yorumlayabilen öğrencilerin, kendilerini ifadeye güçlük çekmeyecekleri düşünülmüştür. Kısacası; liseyi bitiren öğrencilerin

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

Türkçe ile sanat eseri ortaya koyabilecek, gündelik hayatla ilgili her türlü yazışmaları yapabilecek becerileri kazanmaları; Türkçe ile yazılmış ilmî ve felsefi yazıları anlayıp değerlendirme olgunluğuna kavuşmaları, sanat metinlerini inceleyip onları yorumlayabilecek seviyeye ulaşmaları amaçlanmıştır" (Millî Eğitim Bakanlığı, 2005:1). Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında lise 2. sınıf öğrencileri için hazırladığı "Edebiyat" kitabında "XV. Yüzyıl Türk Edebiyatı"nın "Mensur Eserler" alt başlığında "Dede Korkut Hikâyeleri" yer almaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2005:76-77).

2015 yılı itibariyle değişen anlayış doğrultusunda hazırlanan program, 2005 öncesi ahlakçı yaklaşıma dönüldüğüne işaret eden bir yapıdadır (Yücel Çetin, 2017:133). 2015 yılı Türk edebiyatı öğretim programında, dil ve edebiyat dersleri yeniden aynı başlıkta birleşmiş, dersin yeni adı "Türk dili ve edebiyatı" olmuştur. Dersin amaçları arasında yer alan "Türk edebiyatına ait eserler aracılığıyla millî, manevi, ahlaki, kültürel ve evrensel değerleri tanımaları ve benimsemeleri (Millî Eğitim Bakanlığı, 2015:3) maddesi 2015 Türk dili ve edebiyatı programının, öğrencinin Türk milletinin değerlerine bağlı yetişmesini önemsettiğini göstermektedir. Bu öğretim programı kapsamında yazılan 10. sınıf "Türk Dili ve Edebiyatı" ders kitabının 2. ünitesinde yer alan "Hikâye"nin alt başlığı olan "Duha Koca oğlu Deli Dumrul Destanını Beyan Eder Hanım Hey!" bölümünde Dede Korkut'tan bir metin bulunmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018: 36).

Dede Korkut metinleri, genellikle "Hikâye" başlığı altında, Cumhuriyet döneminde hazırlanan edebiyat müfredatlarına ve ders kitaplarına hemen her süreçte girmiştir.

Dede Korkut Oğuznâmeleri'nin Kültürel Kimlikle İlişkisi

Kimlik kavramı, en yalın şekliyle bireyin "Sen kimsin?" sorusuna verdiği cevaptır. Bu soru çerçevesinde "ben" in tanınması ve tanımlanması, kimliğin sosyo-psikolojik kategoriler içinde "anamlı bir özne" olarak yerini gösterir. Dolayısıyla kişisel kimliğe verilen cevaplar kolektif aidiyet ve mensubiyet unsurlarından ayrı değildir. Kimlik; kişinin inançlarında, değerlerinde, seçimlerinde, bakış açısında, fikirlerinde, arzularında, hırslarında, tepkilerinde, hatta duygularında; kısacası yaşamını nasıl sürdürdüğünde ifadesini bulur ve yansıtılır (Tok, 2003: 122). Bu yönüyle kimlik, bir gruba ait olan bireyin duygularını belirleyen sosyo-psikolojik bir olgu olarak karşımıza çıkan sosyal, maddi ve manevi varoluşlardır (Vedder-Virta, 2005: 320).

Bireyin kimlik bilincini oluşturan temel alanlar arasında kültürü de anmak gerekir. Bu bağlamda kültür, bir toplumun, tarih içinde oluşturduğu değer, norm ve sosyal kontrol gibi sistemlerinin göstergesi olan unsurlarla fonksiyon verme, aklileştirme ve hedef modeli belirleme suretiyle kimlik ve aidiyet şuuru kazandırmaktadır. Her toplumu ayakta tutan ve geleceğe

Umut ERDOĞAN

taşıyan değerler vardır. Kültürel birikimi ifade eden bu değerler; İlim, felsefe, sanat, dil ve din eliyle çeşitli boyutlarda yaşatılan kültür, milletlerin maddi ve manevi tüm hayatı demektir (Kapağan vd., 2021:11-12). Mensubiyet şuuruna sahip bir insan hem geçmişteki insanlarla hem de gelecek nesillerle bağ kurar (Tural, 1988: 63). Bu bağlayıcı yapı aynı zamanda önemli deneyim ve anıları biçimlendirip canlı tutarak, dün ile bugünü birleştirir. Kültür kuralcı, anlatsal, yönlendirici ve nakledici yönleriyle, bireylerde “biz” duygusunu geliştiren kimlik ve aidiyetin temellerini yaratır, tek tek bireyleri bir “biz”de birleştirir (Assmann, 2015: 23).

Kültür ile kimlik arasındaki ilişki, kültürün kendi özelliklerinden ziyade arka planında taşıdığı ortak kabuller dünyasına bağlılık ve süreklilik duygusuyla ilgilidir. “Toplumun değer yargıları, adetleri, örfleri, gelenekleri kısacası kültürün belirli kodları ile bilinçaltımıza kodlanan her şey aslında toplumsal bilinçaltını oluşturmaktadır” (Fromm, 1998: 131) fikri kültürün, bilinç altı olarak da hem kişisel kimlikten hem de kolektif kimlikten ayrı olmadığını işaret etmektedir. Bir diğer ifadeyle “Belleksiz kimlik olmaz, mitsiz ortak amaç olamaz” (Smith, 2002: 22). Kültürel kimlik, ortak belleğin aynası olarak bireylere yansır ve aynı zamanda bir milletin hikâyesini anlatır. Böylece bireyin kimliği üzerinde belirleyici bir işleve sahip olmakta ve onu millî hayata katmaktadır.

Kültürün temel işlevler sistemine bakıldığında ise edebiyatın bu alanda önemli bir yere sahip olduğu görülür. Bir milletin dilinin, ortak aklının yansıtıldığı bir ayna olması, millî bilinci belirleyip kodlaması, fertleri ortak duygu, düşünce ve eylemde birleştirmek yönünde bir vasıta rolü üstlenmesinden (Jusdanis, 1998: 68) hareketle edebiyatın kültürle ve dolayısıyla kimlikle yakın bir ilişkiye sahip olduğunu düşünebiliriz. Köklerinde bulunduğu ortak bellekten geleceğe yönelik ülkülerine ve bugün ortaya koyduğu hayat felsefesine kadar bir millet, edebiyatta varoluşunu fark eder, edebiyatta kendi yaşayış ve davranışını görür. Örneğin, destan hem bir milletin dili, dini, gelenekleri gibi pek çok maddî ve manevî değerlerinin yeni nesillere aktarıldığı önemli bir kültür taşıyıcısı, hem de kimlik ve bilincin temsil edildiği bir edebî tür olarak kültürel kimlik oluşumuna katkıda bulunabilir. Aynı şekilde kültürel birikimi müzikal ve sözlü bir arşiv olarak yeni nesillere aktaran türküler de (Karataş, 2014: 145) kendi dilince bireyleri eğiten, özel duygularla duyuş ve düşünüş kazandıran bir özelliğe sahiptir. Bu yönüyle edebiyat öğretiminin kültürel kimlik oluşumundaki rolü daha anlaşılır olmaktadır.

Edebiyat öğretiminin kimlik oluşturma gücü ve etkisi Dede Korkut özelinde değerlendirilebilir. Dede Korkut’un nasıl bir kültürel kimlik modeli önerdiği ve kimliğin özelliklerinin belirlenmesinde esas aldığı değerleri

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

belirleyebilmek için öncelikle Dede Korkut Oğuznâmelerinin işlevlerini belirlemek gerekmektedir.

Bireyin değer yargıları, ait olduğu toplumda var olan ve yaşanan kabuller, duygu ve anlamlar dünyasıyla uyumlu olduğu takdirde insan, güçlü bir kişilik psikolojisine sahip olur ve sosyo-psikolojik bütünlüğe ulaşarak, toplumsal hayatta kendini kültürel kimliğiyle gösterir. Dede Korkut Hikayeleri bize eğitim ve öğretimde doğru kişilik geliştirmede bilgi ve hüner kadar duygusallık kazanmanın da gerekli ve önemli olduğunu anlatmaktadır. Hikayeler hem bireysel psikoloji hem de sosyal psikoloji açısından önemli ipuçları veren fevkalade dikkat çekici örneklerdir (Günay, 2000: 202). Dede Korkut Kitabındaki bu dikkat çekici örnekler, aktif katılımlı bir öğrenme ve öğretim modeli olarak kişiyi bedenen ve ruhen hayata hazırlama, bireysel ve toplumsal bir kimlik oluşturma, kültürel ve toplumsal belleği kullanma, koruma ve aktarma, sosyal düzeni koruma ve sürdürme, ders verme, sembol davranışlarla toplum yapısındaki bozulmaya ve değer yargılarındaki değişime dikkati çekerek uyarma işlevi başta olmak üzere açık ve kapalı pek çok işleve sahiptir (Uçkun, 2015: 41). Bu işlevler çerçevesinde Dede Korkut Kitabı, sadece Oğuzların atlı-göçebe dönemi millî hayatının ifadesi olmakla kalmamış; anlatılar çevresinde "ideal insan modeli" oluşturmuş ve bu insan modelini temel değerler etrafında anlamlandırmıştır.

Dede Korkut Kitabında birçok değer yer alır. Bu değerlerin varlığı ve toplum üyeleri tarafından benimsenmesi ahenkli bir toplum hayatını tesis eder ve evrensel insan yaradılışının Türk kültürünün kabulleriyle içselleştirilmesini sağlar. Bu ahenkli toplumun oluşumu anlamlar, değerler, kurallar bütünlüğünü zorunlu kılar (Günay, 2000: 194-200). Dede Korkut Kitabı, yasaklarıyla Oğuz dünyasının üyelerini "ne yapılmaz" prensibine uygun silahlandırmak ister. Öbür yandan bu prensip "ne yapılır" dünyasına yol açar (Abdullayev, 1995: 70).

Dede Korkut boylarında kahramanların özellikleri olarak işlenen ve kültürel kimliğin kaynağı olan değerler iki ana kavram etrafında teşekkül etmektedir:

Birincisi alçak gönüllü olma, dürüstlük, cömertlik, konukseverlik gibi karaktere dayanan özelliklerdir ve bunlar, anlatılarda daha ziyade "erdem" sözüyle ifade edilmektedir. Diğeri ise baş kesip kan dökme, ata binme, kılıç kullanma gibi fiziki güç gerektiren özelliklerdir. Bunlar da "hüner" olarak değerlendirilmektedir. Birbirini tamamlayan bu özellikler, Oğuz alpinin "hünerli" ve "erdemli" olması gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır (Duymaz 2000: 110).

Erdem Kavramına Bağlı Değerler

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2024]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:5

Sayı/Issue: 2

Umut ERDOĞAN

Dede Korkut boylarındaki en temel özelliklerden biri, bireyin toplumsal hayata katılımının sağlanmasıdır. Türklerin gelenekli örf ve âdetlerinin, ahlakî kurallarının aslını, manasını ve değerini anlamak isteyen her insan Korkut Ata Kitabını tekrar okumalıdır. 8. Yüzyıldan günümüze ulaşan Korkut Ata'nın destanlarında, baba ile oğul, ağabey ile kardeş, gelin ile damat, erkek ile kadın arasındaki saygı ve sevgi, birbiri için canını feda etmeye hazır olma duygusu ne kadar güzel anlatılmış. Türk halklarının misafirperverlik, ediplilik ve dürüstlük gibi özelliklerinin kaynağını arayanlar, Dede Korkut Kitabına başvurmalıdır (Nisanbayev, 2000: 11).

Bu süreçte erdemli olmanın rolü büyüktür. Dede Korkut Oğuznâmeleri, sürekli olarak alçak gönüllülük, dürüstlük, cömertlik, konukseverlik, merhamet, sevgi, saygı, dini inanç gibi bireyin erdemini teşkil eden değerleri öğütler. Mukaddimeden başlamak üzere bütün boylarda, erdemi sağlayan değerlerin önemi hayat maceralarıyla hissettirilir (Çelepi, 2016: 71).

Boylardaki kahramanların çoğunluğu erdem kavramını karşılayan değerlere sahiptir. Boylarda erdemini gösteren olaylar anlatılır. Bütün bunlar Dede Korkut Kitabının ve dolayısıyla Oğuz töresinin erdem ve fazilet üzerine kurulduğunu göstermektedir.

Mukaddimede "Tekebbürlik eyleyen Tañrı sevmez" (Ergin, 1964: 1) diyen Dede Korkut, mütevazı olmayı öğütlemetedir. "Salur Kazan Tutsak Olup Oğlı Uruz Çıkarduğı" boyda Kazan tarafından söylenen aşağıdaki ifadeler alçakgönüllü olmayla ilgili örnek oluşturmaktadır:

Ağça Kala Sürmelüde at oynatdum

At-ile Kârun iline çapkun yetdüm

Ak Hisar Kal'asınun burcın yıkdum

Ağ akça getürdiler puldur didüm

Kızıl altun getürdiler bakırdur didüm

Ala gözlü kızın gelinin getürdiler aldanmadum

Kilisesini yıkdum, mescid yapdum

Altunı gümüşü yağmalatdum

Anda dahı erem bigem diyü öginmedüm

Öginenleri hoş görmedüm (Ergin, 1964: 111).

"Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderha'yı Öldürmesi" boyunda da Kazan, kâfirlerle savaşmış yaptığı kahramanlıkları anlatırken, "İç Oguzun béglerini sakdañ saldum, Dış Oguzun akalarını soldan buyurdum; Alagözün agzında, Serâncâna düzinde yüz min kâfire karşı geldüm, karime dutdum savaş saldum, yeddi gün yedi gece ol kâfire kılıc çaldum, yedi gündeñ soñra

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

kabakumu kavzadum, yédi kâfir kılıcun önünde onba durmuş-idi; yüz min kâfirün kırılduğunu andañ bildüm, Aras-ileñ Kars Kal'asını ol yériyişde aldum, Başı açıkdañ hızân sürdüm, Akça Kal'a Sürmelide Lala Kılbaşı daruga tigdüm, bégler-ileñ Serhâb Dagina seyre çıkdum, damagumuñ çak vaktinde ol altı bég oğluna 'alem, tevk, nekkâre vérüb özüm tegi bég kıldum, anda alpım erim déeyübeni Gazan dér; güvenmedüm" (Ekici, 2019: 131) diyerek tevazu örneği göstermektedir.

Dede Korkut boylarında dürüstlük ve adil olma; gerçekleri savunma, sadakat gösterme, yalan söylememe, kadın-erkek birlikteliği biçiminde işlenmektedir. Bir başka deyişle, dürüstlük Dede Korkut boylarında yalnızca doğruyu söylemek değil, insan ilişkilerinde sadık olma, gerçek ve doğru bilgidenden yana olma gibi çeşitli anlamları da taşımaktadır (Erdal, 2016: 84). "Uşun Koca oğlu Segrek" boyunda eşi Segrek'e olan sadık aşkını şu cümlelerle ifade etmektedir:

"Yigidüm men saña bir yıl bakam

Bir yılda gelmez-iseñ iki yıl bakam

İki yılda gelmez-iseñ üç dört yıl bakam

Dört yılda gelmez-iseñ biş yıl altı yıl bakam

Altı yol ayırđına çadır dikem

Gelenden gidenden haber soram

Hayır haber getürene at ton virem kaftanlar geydürem

Şer haber getürenüñ başın kesem

İrkek siñegi üzerüme kondurmayam

Murad vir murad al andan git yigidüm" (Ergin, 1964: 103).

"Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderha'yı Öldürmesi" boyunda yöneticilerin adaletli olması gerektiği şöyle ifade edilmektedir:

"Eminlük-ileñ, 'âdillük-ileñ elge yi(t)se hanlar yahşı" (Ekici, 2019: 117).

"Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderha'yı Öldürmesi" boyunda Oğuz Türk'ünün sözüne sadık olması, dürüst ve temiz inancı yer almaktadır:

"Kurt tükli Koñur atı eyerine örtük éyledi, sâyebânunuñ yélkenlerin ejdehanuñ derisindeñ éyledi; yéddi başını bir taşrif-ileñ soyubanı yég başı üsine Gazan géydi; atı-y-ileñ donu-y-ileñ ejdehanuñ donına girübeni Pâdşâh Bayındırı gözledi, yola düşdi; Pâdşâh Bayındıra haber geldi ki, Gazan ejdeha olub gelir, Oğuz bile Türk sadıkdur ki; démez âdem ejdeha néce olur..." (Ekici, 2019: 147).

"Salur Kazanuñ İvi Yağmalandığı" boyun karakterlerinden Karacık Çoban'ın Kazan Bey'e sözleri, kendisine verilen vazifeye sadakat değerinin bir örneğidir:

Umut ERDOĞAN

“Altı yüz kâfir dahı menüm üzerüme geldi, iki kardaşum şehid oldı, üç yüz kâfir öldürdüm gazâ itdüm, semüz koyun aruk toklı senüñ kapuñdan kâfirlere virmedüm, üç yirde yaralandum kara başum bunaldı, yaluñuz kaldum, suçum bu mıdur didi” (Ergin, 1964: 19).

Dede Korkut Oğuznâmelerinde, içtimai sistem içerisinde kadın-erkek arasında toplumsal birliktelik vardır. Dede Korkut Kitabı içerisinde kadınlar; kahramanlık gösteren, savaçılık özellikleri taşıyan, eşine aşkla bağlı ve annelik sorumluluğunun farkında olan bir tipoloji olarak çizilmektedir. “Dirse Han oğlu Buğaç Han” boyunda kız çocuğuna “altın” değerinde önem verildiğini görmekteyiz:

“Bir gün Kam Gan oğlu Han Bayındır yirinden turmuş-idi. Şâmî günlüğü yir yüzine dikedürmüş-idi. Ala sayvanı gök yüzine aşanmış-idi. Biñ yirde ipek halıçası döşenmiş-idi. Hanlar hanı Bayındır yılda bir kerre toy idüp Oğuz biglerin konuklar-idi. Gine toy idüp atdan aygır deveden buğra koyundan koç kırdurmuş-idi. Bir yire ağ otağ bir yire kızıl otağ bir yire kara otağ kurdurmuş-idi. Kimüñ ki oğlu kızı yok kara otağa konduruñ, kara kiçe altına döşeñ, kara otağa konduruñ, kara kiçe altına döşeñ, kara koyun yahnısından öñine getirün, yir-ise yisün yimez-ise tursun gitsün dimiş-idi. Oğlu olanı ağ otağa kızı olanı kızıl otağa konduruñ, oğlu kızı olmayanı Allah Ta’âla kargayupdur, biz daahı kargaruz bellü bilsün dimiş idi” (Ergin, 1964: 3-4).

Kızıl rengi, bugün de Azerbaycan ve Türkmenistan lehçelerinde “altın” anlamındadır (Yıldırım, 2012: 26). Bu noktada “kızıl otak” sözünün, kız çocuğuna verilen toplumsal değeri gösterdiği kanaatindeyiz.

“Kam Pürenüñ oğlu Bamsı Beyrek” boyunda, Beyrek’in sözde ölüm haberini ileten Yalancı oğlu Yaltacuk şahsında yalanın olumsuzluğu ve er geç gerçeğin ortaya çıkacağı gösterilmiştir. Banu Çiçek, Beyreğin yaşadığını anne ve babasına söyleyince, Beyreğin anne ve babası bu haberin yalan olmaması için dua eder:

“Dilüñ için öleyin gelinçüğüm
Yoluña kurban olayın gelinçüğüm
Yalan-ise bu sözlerüñ girçek ola gelinçüğüm
Sağ esen çıkup gelse
Karşu yatan kara taglar saña yaylak olsun
Kulum halayığum saña kırnak olsun
Şahbaz atlarum saña binit olsun
Katar katar develerüm saña yüklet olsun
Ağayılta ağça koyunum saña şölen olsun

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art "
[trk dergisi/2024]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:5

Sayı/Issue: 2

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

Altun akçam saña harclık olsun

Dünlügi altun ban ivüm saña kölge olsun

Kara başum kurban olsun saña gelinçügüm" (Ergin, 1964: 45).

Dede Korkut Oğuznâmelerinde cömertlik; çıplakları donatmak, açları doyurmak, ikramlarda bulunmak, engin gönüllü olmakla alakalıdır ve bu bağlamda örnekler bulunmaktadır. Dede Korkut Mukaddimesinde "Er malına kıymayınca adı çıkmaz" (Ergin, 1964: 1) ifadesi cömertliği vurgulamaktadır. "Dirse Han oğlu Buğaç Han" boyunda Dirse Han'ın eşinin sözleri cömertlik kapsamında değerlendirilebilir:

"Hay Dirse Han, baña kazab itme, incinüp acı sözler söyleme, yirüñden örü turgıl, ala çadruñ yir yüzine dikdürgil, atdan aygır deveden buğra koyundan koç öldürgil, İç Oğuzuñ Taş Oğuzuñ biglerin üstüñe yığnak itgil, aç görseñ toyurgıl, yalınçak görseñ tonatgıl, borçluyı borçından kurtargıl, depe kibi et yığ göl kibi kırmız sağdur, ulu toy eyle, hâcet dile, ola kim bir ağzı du' alınuñ alkışı-y-ile Tañrı bize bir batman 'ayal vire didi" (Ergin, 1964: 5).

"Salur Kazanuñ İvi Yağmalanduğı" boyda Kazan Bey, "Cılasun koç yiğitlere kalaba ölke virdi, şalvar cübbe çuka virdi" (Ergin, 1964: 25) ifadelerinden kazanılan zaferden sonra yiğitlere hediye olarak ganimetler verdiği anlaşılmaktadır.

"Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderha'yı Öldürmesi" boyunda geçen "Beze miskin hayr görmez kür-ileñ nâkes baylar" (Ekici, 2019: 115) ifadesi tembeller kadar cimri zenginlerin de faydalı olmayacağını anlatmaktadır.

Dede Korkut Oğuznâmelerinde misafir ağırlama; toy düzenleme, ziyafet verme, hediye dağıtma ile ilgili örnekler bulunmaktadır. Mukaddimedede yer alan "Konuğı gelmeyen kara ivler yıkılsa yig" (Ergin, 1964: 1) ifadesi misafire verilen önemi göstermektedir. "Dede Korkut anlatılarından hareketle, eski Türk geleneğinde misafir ağırlamanın önemli olduğu anlaşılmaktadır. Gelen misafire saygı ve hizmette kusur edilmediği, en iyi şekilde ağırlandığı, kendisine hediyeler takdim edildiği ve dolayısıyla karşılıklı saygı ve sevginin sürüp gittiği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde gelen misafirin de ev sahibine saygılı olduğu, onun şanını yücelttiği, saygıda kusur etmediği anlaşılmaktadır." (Altunbay, 2016: 369). Gelen misafire saygı ve hizmette kusur edilmediği, en iyi şekilde ağırlandığı, kendisine hediyeler takdim edildiği ve dolayısıyla karşılıklı saygı ve sevginin sürüp gittiği anlaşılmaktadır (Altunbay, 2016: 369). Hanlar hanı Bayındır Han, Oğuzlar içinde güçlü, sözü dinlenir, saygın bir Han'dır. Bu nedenle büyük toylar düzenlediği ve Oğuz'un ileri gelenlerini buraya davet ettiği görülmektedir. "Dirse Han oğlu Buğaç Han" boyunda Bayındır Han'ın misafirperverliğine ilişkin örnek bulunmaktadır:

Umut ERDOĞAN

“Bir gün Kam Gan oğlu Han Bayındır yirinden turmuş-idi. Şâmi günlüğü yir yüzine dikdürmüş-idi. Ala şayvanı gök yüzine aşanmış-idi. Biñ yirde ipek bahçası döşenmiş-idi. Hanlar Hanı Han Bayındır yılda bir kerre toy idüp Oğuz biglerin konuklar-idi” (Ergin, 1964: 3).

Dede Korkut Oğuznâmelerinde merhamet; zor durumda olana yardım etme, bağışlayıcı olma şeklinde ele alınmaktadır. Dede Korkut’un genel olarak iyiliği, doğruluğu ve güzelliği öğütleyen ve bireye olumlu yönde katkı sağlayan bir töre kitabı olduğunu düşünürsek, merhamet duygusunun mahiyetini daha iyi anlayabiliriz. “İç Oğuz’a Taş Oğuz’u Olup Beyrek Öldüğü” boyda yer alan ifadelerden, af dileyene karşı merhamet göstermenin, bağışlayıcı olmanın özünü görmekteyiz:

“Taş Oğuz bigleri bunu görüp hep atdan indiler, Kazanuñ ayağına düşdiler, suçların dilediler, elin öpdiler. Kazan suçların bağışladı” (Ergin, 1964: 120).

Dede Korkut Oğuznâmelerinde sevgi ile ilgili olarak evlat sevgisi, anne baba sevgisi, eş sevgisi, kardeş sevgisi, doğa sevgisi işlenmektedir. Özellikle aile içi ilişkilerde sevginin büyük önem taşıdığı ve Oğuz toplumunda söz konusu ilişkilerin sürekliliğini sağladığı görülmektedir. Boylardaki en önemli sevgi timsali Oğuz’un tamam bilicisi, her müşkülünü halleden Dede Korkut’tur. Bunun için dünyayı, uzlaşma ve Tanrı’nın buyruğuna göre düzeltme duygusuyla sever. Kendi içinde hissettiği uyumu çevresinde de kurmak ister. Dede Korkut, çevresindeki insanlara kuşku ve nefretle değil tedbir, güven ve sevgiyle yaklaşır (Günay, 1998: 5). “Kazan Big oğlu Uruz Bigüñ Tutsak Olduğu” boyda, Burla Hatun’un oğlu Uruz’a olan evlat sevgisini şu ifadelerden anlıyoruz:

“Oğul oğul ay oğul

Ortacum oğul

Karşu yatan kara tağum yükseği oğul

Karanguluça gözlerüm aydını oğul

Şam yılleri esmedin Kazan kulağum çıñlar

Sarımsak otın yimedın Kazan içüm göyinür

Saru yılan sokmadın ağça tenüm kalkar şişer

Kurımışça göksümde südüm oynar

Yaluñuzça oğul haberin Kazan digil maña

Dimez olur-iseñ yana göyine kargaram Kazan saña” (Ergin, 1964: 53).

“Duha Koca oğlu Delü Dumrul” boyunda Deli Dumrul’un anne ve babası kendi canlarını oğullarına vermek istemezken eşi kocasına olan sevgisi ile

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

canını vermekten çekinmemiştir. Eşinin Deli Dumrul'a olan sevgisini aşağıdaki örnekte görmekteyiz:

"Ne dirsın ne soylarsın
Göz açuban gördüğüm
Köñül virüp sevdüğüm
Koç yigidüm şah yigidüm
Tatlu damağ virüp sorışduğüm
Bir yaşdukda baş koyup emişdüğüm
Senden soñra men neylere
Yaylar olsam menüm gorum olsun
Sovuk sovuk sularuñ
İçer olsam menüm kanum olsun
(...)
Kadir Tañrı tañğ olsun

Menüm canum senüñ canuña kurban olsun" (Ergin, 1964: 66-67).

"Salur Kazanuñ İvi Yağmalanduğı" boyda Kazan'ın suya söylediğı sözler doğa sevgisini açıklar niteliktedir:

"Çağnam çağnam kayalardan çıkan su
Ağaç gemileri oynadan su
Hasan ile Hüseynüñ hasreti su
Bağ ve bostanuñ ziyneti su
Âyişe ile Fâtımanuñ nigâhı su
Şahbaz atlar gelüp içdüğü su
Kızıl develer gelüp kiçdüğü su
Ağ koyunlar gelüp çevresinde yatduğı su
Ordumuñ haberin bilür misin digil maña
Kara başum kurban olsun suyum saña" (Ergin, 1964: 17).

Dede Korkut Oğuznâmelerinde saygı, kimi zaman büyüklere, kimi zaman eşe duyulan şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Saygı, sadece kişiliğe, statüye ve yaşa değil, düşünceye de önem verilmesini kapsamaktadır. Oğuz'un her ne iş olsa danıştığı, yiğitlere ad veren Dede Korkut'a duyulan saygı, toplumun ileri gelen bir büyüğüne olan saygıyı ifade etmektedir. "Kam Pürenüñ oğlı Bamsı Beyrek" boyunda Oğuz beyleri arasında Dede Korkut'a duyulan saygıyı görmekteyiz:

Umut ERDOĞAN

“Kalın Oğuz biglerini hep ohudılar, odalarına getürdiler, ağır konukluk eylediler. Kalın Oğuz bigleri ayıtdılar: Bu kızı istemeğe kim vara bilür? Maslahat gördiler ki Dede Korkut varsun didiler. Dede Korkut aydur: Yarenler çünki meni gönderürsüz, bilürsüz kim Delü Karçar kız kardaşını dileyeni öldürür, bâri Bayındır Hanuñ tavlasından iki şahbaz yügrük at getürür, bir kiçi başlu kiçer aygırı bir toklu başlu ton aygırı, nâgâh kaçma kovma olur-ise birisini binem, birisini yedem didi. Dede Korkuduñ sözi makbul geldi” (Ergin, 1964: 30).

“Dirse Han oğlu Buğaç Han” destanında, Dirse Han kendisine, “aç görseñ toyurgıl, yalınçak görseñ tonatgıl, borçluyu borçından kurtargıl” (Ergin, 1964: 5) şeklinde öğüt veren eşinin sözlerine saygı göstermiş ve bu düşüncelerini yerine getirmiştir.

Dede Korkut Oğuznâmelerinde aile birliği ile ilgili olarak evlat sahibi olma, eşe önem verme, anne, baba ve kardeş sevgisi, aile bireylerini koruma temaları bulunmaktadır. Dede Korkut Kitabında ana-baba ve çocuk; içinde yaşanan toplumun belirlediği değerlerle tasvir edilir (Yücel Çetin, 2015: 57). “Salur Kazan Tutsak Olup oğlu Uruz Çıkardığı” boyunda yer alan “Ana hakkı Tañrı hakkı” (Ergin, 2018: 222) anne hakkını vurgulamaktadır. “Dirse Han oğlu Buğaç Han” boyunda Dirse Han’ın annesine sözleri Oğuzlardaki anneye bağlılığın en somut örneklerindedir.

“Berü gelgil ak südin emdügüm kadunum ana

Ağ pürçeklü ‘izetlü canum ana” (Ergin, 1964: 11).

“Kazan Big oğlu Uruz Bigüñ Tutsak Olduğı” boyda Uruz’un babası Kazan Bey’e seslenişi babaya sevginin bir örneğidir:

“A big baba işidürem

Amma ‘Arafatda irkek kuzı kurban için

Baba oğul kazanur ad için

Oğul da kılıç kuşanur baba gayreti-y-içün

Menüm de başum kurban olsun senüñ-içün” (Ergin, 1964: 50-51).

Oğuzlarda en yaygın olan kişilik özelliklerinden birinin yardımseverlik olduğu anlaşılmaktadır. Dede Korkut Oğuznâmelerinde yardıma ihtiyacı olana ve imdat isteyene yardımcı olmak en önemli kişilik özelliklerinden görülmektedir. “Kazılık Koca oğlu Yigenek” boyunda, Yigenek, Oğuz beyleri arasında çok saygın yeri olan Bayındır Han’a şöyle hitap etmektedir:

“Çağıruban dad virende bol çavuşlu

Yaykandığında yağ tökilen bol ni’metlü

Kalmış yiğit arhası

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

Beze miskin umudu

Türkistanuñ direği

Tülü kuşuñ yavrısı

Amıt suyınuñ aslanı

Karaçuğun kaplanı

Devletlü han meded" (Ergin, 1964: 81).

"Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderha'yı Öldürmesi" boyunda Kazan, ejderhanın ağzına doğru sürüklenirken Allah'tan yardım ister. Dua esnasında "Ahar çaylar üstine körpi salım, kalmışlaruñ elin dutım, yalangaçlaruñ sırtıñ örtim" (Ekici, 2019: 139) temennilerinde bulunmaktadır.

Dede Korkut Kitabında birçok dini motif bulunmaktadır. Oğuznâmelerdeki İslami motifler, kahramanların davranışlarını düzenleyerek, iyi bir Türk-Müslüman örneğini ortaya koymaktadır. Dede Korkut Oğuzları, Müslümanlığa gönülden bağlıdırlar, Şamanlık töreleri de unutulmamıştır. İbadeti gönül hoşluğuyla yaparlar (Kabaklı, 2006: 248). "Basat Depegözi Öldürdüğü" boyunda Basat, zorda kaldığı durumda kelime-i tevhid getirip, Tanrı'nın yardımıyla kurtulmuştur:

"Depegöz künbedüñ kapusın aldı, aydur: Künbede girdüñ mi? Basat aydur: Girdüm. Depegöz aydur: Şöyle çalayım ki künbed-ile tartağan olasın didi. Basatuñ diline bu geldi-kim Lâ ilâhe illa'llah Muhammedün resûlu'llah didi. Haman-dem künbed yarıldı, yidi yirden kapu açıldı. Birinden taşra geldi. Depegöz künbede elin sokdı, eyle kaçdı-kim künbed zîr ü zzeber oldı. Depegöz aydur: Oğlan kurtıldıñ mı? Basat aydur: Tañrım kurtardı didi." (Ergin, 1964: 90).

"Begil oğlu Emrenüñ" boyunda yer alan "Dîn-i Muhammed yoluna dürişeyim senüñ-içün (Ergin, 1964: 97) gaza anlayışının bir örneğidir. "Kazılık Koca oğlu Yigenek" boyunda ise Yigenek, Allah'a sığınarak onu över:

"Yücelerden yücesin

Kimse bilmez nicesin

'Azîz Tañrı

Sen anadan toğmaduñ

Sen atadan olmaduñ

Kimse rızkın yimedüñ

Kimseye güç itmedüñ

Kamu yirde ahedsin

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2024]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:5

Sayı/Issue: 2

Umut ERDOĞAN

Sen Allahu samedsin" (Ergin, 1964: 83).

Dede Korkut Oğuznâmeleri'nde sağlığa önem verme, teni koruma gibi bir değer karşımıza çıkmaktadır. "Sağlık-ile sağınçın devletün Hak artursun" (Ergin, 1964: 14) örneğinde gördüğümüz gibi "sağlık" Dede Korkut'un dualarında bile yer almıştır. "Dirse Han oğlu Buğaç Han" boyunda, Boğaç Han yaralanınca Hızır'ın verdiği ilaç tarifini annesine tarif eder, bu ilacın yapımıyla Boğaç Han sağlığına kavuşur:

"Oğlan yine aydur: Ana ağlamagıl, maña bu yaradan ölüm yokdur korhmagıl, boz atlu Hızır maña geldi, üç kerre yaramı sığadı, bu yaradan saña ölüm yokdur tağ çiçeği anañ südi saña merhemdür didi. Böyle digeç kırk ince kız yayıldılar, tağ çiçeği divşürdiler. Oğlanuñ anası emçeğin bir sıkdı südi gelmedi, iki sıkdı südi gelmedi, üçincide kendüye zarb eyledi, katı toldı, sıkdı süd-ile kan karışuk geldi. Tağ çiçeği-y-ile südi oğlanuñ yarasına urdılar. Oğlanı ata bindürdiler, alubanı ordısına gitdiler. Oğlanı hekimlere ismarlayıp Dirse Han'dan sakladılar (Ergin, 1964: 11).

"Kam Pürenünüñ Oğlu Bamsı Beyrek" boyunda da vücudumuzun bir parçasının yetisini kaybettiğinde, ne kadar zor durumda kalılabileceğini Deli Karçar'ın başına gelenlerden görmekteyiz:

"Dede Korkut ayıtdı: Çalar-iseñ elüñ kurısun didi. Hak Ta'âlanuñ emri-y-ile Delü Karçaruñ eli yukaruda asılı kaldı. Zirâ Dede Korkut velâyet issi idi, dileği kabul oldu. Delü Karçar aydur: Meded aman el-aman, Tañrınıñ birliğine yokdur güman, sen menüm elümi sağaldı gör, Tañrınıñ buyrıyıy-ile Peygamberüñ kavli-y-ile kız karındaşımı Beyrege vireyim didi. Üç kerre ağzından ikrar eyledi, günahına tevbe eyledi, Dede Korkut du'â eyledi, Delünüñ eli Hak emri-y-ile sapa sağ oldu" (Ergin, 1964: 31).

Dede Korkut Oğuznâmelerinde çalışkanlık "Salur Kazanuñ İvi Yağmalandığı" boyunda, Ulaş oğlu Salur Kazan'ın Oğuz beylerine hitabında şöyle dile getirilmektedir:

"Ünüm añañ bigler sözüm diñleñ bigler, yata yata yanumuz ağrıdı, tura tura bilümüz kurıdı, yoriyalum a bigler, av avlayalum kuş kuşlayalum, şıgın geyik yıkalum, kayıdalum otağumuza düşelüm, yiyelüm içelüm hoş kiçelüm" (Ergin, 1964: 14).

Dede Korkut Kitabında bilgi ve edep sahibi olmak mutluluk, güç ve refahla ilgilidir. "Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderha'yı Öldürmesi" boyunda bilginin önemi şu cümlelerle vurgulanmaktadır:

"Bayat eri, hayr yümnli, hub sagınışlı Dedem kimi bilgi gerek; Dedem der; Hakk Te'âlâ devleti-y-ilen bilgi versün. Dedemün bu soyda matlabı budur ki, her mümkün muhtâcdur ulu âyetinde pes insân ki ekmel-i mümkünâtdur muhtâcrakdur, pes her kim dünyâ ve âhîret refâhu-y-içün her neye

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

muhtâcdurur hikmet-i bâliga muhtâcuñ éyler-mi muhtâc ilahi halk éedüpdür" (Ekici, 2019: 37).

"Kam Pürenüñ oğlu Bamsı Beyrek" boyunda Bamsı Beyrek, bir geyiği kovalarken, kırmızı bir otağ görmüş, bu otağın kime ait olduğunu bilmediği için edeple yaklaşmıştır:

"Nagâhandan Oğuzuñ üzerine bir süri geyik geldi. Bamsı Beyrek birini kova gitdi. Kova kov bir yire geldi, ne gördi: Sultanum gördi gök çayruñ üzerine bir kırmızı otağ dikilmiş. Yâ Rab bu otağ kimüñ ola didi. Haberi yok ki alaçağı ala gözlü kızıñ otağı olsa gerek. Bu otağıñ üzerine varmağa edeblendi" (Ergin, 1964: 29).

"Kazan Big oğlu Uruz Bigüñ Tutsak Oldığı" boyunda Kazan ve oğlu Uruz'un aşığıda geçen diyalogu, sadece babanın oğluna avlanmayı öğretmesi ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda bilgi ve kültür aktarımının önemini de göstermektedir:

"Hüneri oğul atadan mı görür öğrenür, yohsa atalar oğuldan mı öğrenür, kaçan sen meni alup kâfir serhaddına çıkarduñ kılıç çalup baş kesdüñ, men senden ne gördüm ne öğrenem didi. Kazan Big elin eline çaldı, kas kas güldi, aydur: A bigler Uruz hub söyledi, şeker yidi, bigler siz yiñüz içüñüz sohbetüñüz ile tağıtmañuz, men bu oğlanı alayın ava gideyin, yidi günlük azuğ-ile çıkayın, oh atduğum yirleri kılıç çalup baş kesdügüm yirleri göstereyim, kâfir serhaddına, Cızağlara, Ağlağana, Gökçe Tağa aluban çıkayın, soñra oğlana gerek olur a bigler didi" (Ergin, 1964: 48).

"Dirse Han oğlu Buğaç Han" boyunda Boğaç Han, karşı karşıya geldiği babasına "Menüm dahı içinde bir 'aklı şaşmış biligi yitmiş koca babam var" (Ergin, 1964: 13) diyerek seslenmiş, babası Dirse Han'ın aklının şaştığını, bilgiyi yitirmiş olduğunu ifade etmiştir.

Hüner Kavramına Bağlı Beceriler

Değerleri içselleştirme sürecini tamamlamış, hayat felsefesi haline getirmiş bireyin "hüner" göstermesi beklenir. Dede Korkut Oğuznâmelerinde hüner, "baş kesip kan dökmekle" özdeşleşmiş bir eylemdir. Dede Korkut Kitabında hüner kavramı, alp tipini yaratan şartlar gereği daha çok fiziki gücü önde tutan kuvvetli insan tipinin özelliğidir (Duymaz, 1999: 188). Hüner, bireyden beklenen, "eril toplumsal rolü gerçekleştirme"dir. (Gander-Gardiner 2004:441).

"Dirse Han oğlu Buğaç Han" boyunda Boğaç'ın gösterdiği cesaret, hüner kavramıyla ilişkilidir. Boyda, Bayındır Han'ın bir boğası karşısında sınava tabi tutulan on beş yaşındaki genç birey, üç oğlanın kaçtığı boğadan kaçmaz.

Umut ERDOĞAN

Boğayı akıl ve fiziki gücünün birlikteliğiyle yenmiş, başını kesmiş, hünerini sergilemiştir. Daha sonra Dede Korkut gelerek, onun “erdemli” ve “hünerli” olduğunu beyan etmiş ve ona “Boğaç” adını vermiştir:

“Hey Dirse Han biglik virgil bu oğlana

Taht virgil erdemlüdür

Boynı uzun bidevi at virgil bu oğlana

Biner olsun hünerlüdür

(...)

Bayındır Hanuñ ağ meydanında bu oğlan cenk itmişdür, bir buğa öldürmiş, senüñ oğlun, adı Buğaç olsun, adını ben virdüm yaşını Allah virsün didi. Dirse Han oğlana biglik virdi, taht virdi” (Ergin, 1964: 6-7).

Bütün bunlar bireysel bütünlüğün sağlanması sonucu toplumla bütünleşme, toplum içinde belli bir şahsiyet ve hüviyetle yer alma haklarına sahip oluş ve toplum bütünlüğünün sağlanmasının örnekleridir (Ekici, 2001: 56). Gösterilen bu hüner neticesinde birey, çocukluktan çıkıp yiğit olmakta, böylece sosyo-kültürel anlamda yeni bir kimlik kazanmaktadır.

“Devletlü oğul” dan “yiğitlik” e geçiş ise belirli bir kırılma noktasında gerçekleşir. Bu kırılma noktası ise genellikle hikâyelerde on beş yaş olarak verilmektedir (Çetinkaya, 2015: 81). Oğuz toplumu, bir gençten atlı göçebe kültürün “ideal tip” olan alplığa geçmesini bekler, babaları bunun için erkek evlatlarını hazırlar. Alplık, genç bireyin mensubiyet şuuru kazanması ve toplumsal kültürün bir parçası haline dönüşmesidir. “Kam Pürenüñ oğlu Bamsı Beyrek” boyunda, Kam Püre’nin oğlunun on beş yaşına gelince “çaya baksa çalımlu çal-kara kuş erdemlü bir güzel yahşı yigit” olduğunda ava çıkmıştır (Ergin, 1964: 27). Bu yaşın seçiminin tesadüfi olmadığı, biyolojik ve psiko-sosyal erginleşmeyle beraber “kimlik bilinçlenmesi” ile alakalı olduğu kanaatindeyiz. Erikson’a göre kimlik, “bireyin biricikliğin bilinçli duygusu; deneyimlerin sürekliliği için bilinçsizce çaba ve grubun düşünceleri ile dayanışma” olarak tanımlanmaktadır. Erikson’un tanımından hareketle kimliğin bir özelliği de bireyin kimliğiyle ilgili içeriklerin toplumsal yaşam içerisinde deneyimlenerek kazanılmasıdır (Morsünbül, 2010: 106). Bu yönüyle Dede Korkut Oğuznâmelerindeki kahramanlar, çocuk kimliğinden erişkin kimliğine geçişte, yani bilinçlenme sürecinde, “erdem ve “hüner” kavramlarına bağlı olarak toplumsal ve kültürel kimliğini çeşitli deneyimlerle kazanmaktadır.

Hüner, düşmana karşı güç kullanarak başarılı olmaktır. “Uşun Koca oğlu Segrek” boyunda ise hüner kavramının tanımı yapılmaktadır. Egrek, beyleri çiğneyip Kazan’ın önünde oturunca Ters Uzamış adlı yiğit, beylerin her birinin oturdukları yeri kılıcı ve ekmeği ile aldıklarını söyler. Daha sonra Egrek’e “Mere sen baş mı kesdüñ kan mı tökdüñ aç mı toyurduñ yalınçak

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

mı tonatduñ didi" (Ergin, 1964: 100) diye sorar. Egrek ise baş kesip kan dökmenin hüner mi olduğunu sorunca, Ters Uzamış evet cevabını verir (Ergin, 2018: 199). Bu durum üzerine akın dileyen Egrek, düşman tarafından esir edilir. Töreyle riayet etmeyen, yani hüner göstermeden Bayındır Han'ın meclisinde aklına estiği gibi davranan Egrek cezalandırılmış olur (Duymaz, 1999: 194). "Kañlı Koca oğlu Kan Turalı" boyunda, Kanglı Koca canavarları gördükten sonra "Varayım oğluma toğrı haber vireyim, hüneri var-ise gelsün alsun, yohsa ivdeki kıza râzı olsun" (Ergin, 1964: 69) diyerek oğluna haber verir. Oğlu Kan Turalı ise "Baba yilisi kara kazılık atuma eyer salayım, kanlu kâfir iline akın çapayım, baş keseyim, kan dökeyim, hüner göstereyim" (Ergin, 1964: 69) cevabıyla hüner kavramının, kahramanlık yönünü işaret etmiştir.

Sonuç

Millet olma bilincine sahip olmayan bir toplum, yok olmaya yüz tutar. Bir milleti ayakta tutan en önemli unsur, ortak değerleridir. Bu değerler, bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılmaya başlanır. Toplumda, farkında olmadan değerler kazanılsa da, bunun bilinçli bir şekilde gerçekleşmesi kültürü yansıtan eserler aracılığıyla olur. Bu tür eserlerden biri de Dede Korkut Hikâyeleri'dir (Özbaş & Karakuş Tayşi, 2011:30).

Dede Korkut Oğuznâmelerinde Oğuz Türklerinin sosyal ve kültürel değerleri belirlenmiş, boylardaki gençlerden bu değerleri tanınması, kendi hayatına tanımlaması sonucu "erdemli" bireyler olmaları ve toplumsal kabul için "hünerli" taraflarını göstermeleri, böylece birer alp olarak ad, san ve statüye kavuşmaları beklenmiştir.

Dede Korkut Kitabı, toplum-birey ilişkileri bağlamında bize önemli mesajlar vermektedir. Öncelikle toplumun sahip olduğu kültürel değerlerin, bireylerin kimliğini şekillendirdiği gibi, toplumsal mensubiyet için de bir şart olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Oğuz yiğitlerinin sergiledikleri erdemli/faziletli kişilik özellikleri onların bireysel kimlikleri ile ilgili olduğu kadar, kültürel kimlikleriyle ve toplumsal uyumlarıyla da yakından ilişkilidir. Tevazu göstermek, merhametli olmak, cömertlik etmek gibi durumlar için kullanılan erdem kavramı, bireyler tarafından içselleştirildikçe kolektif bir değer haline gelmektedir. Hüner kavramı ise daha çok fizik ve akıl gücünü göstererek bireylerin topluma katılma ve kendini ispat ederek ad ve statü kazanmaları eylemidir. Dolayısıyla kültürel kimlik oluşumu, toplumun kabuller dünyası ile ahenk içerisinde olan davranışların bireyler açısından anlamlı bulunması ve aynı şekilde bireylerin ortaya koydukları bir hünerle toplumun "ideal tipleri" haline gelmeleriyle ilgilidir.

Erdem ve hüner kavramlarının cisimleşmiş, somut örnekleri olan "ideal tipler" aracılığıyla, edebiyat öğretiminde öğrencilerin kültürel kimlik

Umut ERDOĞAN

oluşumlarına önemli bir destek sağlanabilir. Dede Korkut Oğuznâmelerinin Cumhuriyet döneminde hazırlanan edebiyat müfredatları ve ders kitaplarının hemen hepsinde yer aldığını gördük. Ancak edebiyat öğretimi için bu kadarının yeterli olmadığı kanaatindeyiz. Dede Korkut Oğuznâmeleri, sadece bir ders boyunca okutulup metne dair soruların çözüldükten sonra kitabın kapatılacağı bir konu değildir. Dede Korkut Oğuznâmeleri, hüner ve erdem yönüyle bireyin kültürel kimlik oluşumuna katkı sunma ve kolektif bilinçaltını harekete geçirme suretiyle kültürel devamlılığı sağlama işlevlerine sahiptir. Bu işlevler doğrultusunda metnin anlaşılmasını ve özümsemesini destekleyen, yeni ve özgün materyal tasarımları, üç boyutlu animasyon filmler, eğitici oyunlar, mobil uygulamalar, drama atölyeleri geliştirilebilir. Bu bağlamda Dede Korkut Oğuznâmelerinde, lise öğrencilerinin kültürel kimlik bilincini oluşturmaya dayalı erdem kavramı etrafında teşkil eden değerler işlenebilir.

Dede Korkut Kitabında hüner kavramının “baş kesip kan dökme, ata binme, ava çıkma, kılıç kullanma” gibi fiziki güçlerle ilgili olduğunu belirtmiştik. Bu noktada aklımıza şu sorular gelmektedir:

Günümüzün genç bireylerinden hangi formatta gelişen hünerler bekleyeceğiz?

Dede Korkut Kitabındaki hüner kavramını pedagojik bağlamda nasıl değerlendireceğiz?

İkonografik anlamlar yüklenen hüner kavramı, Oğuz toplumunda güç, kuvvet, bilgelik ve becerili olmanın simgesi kabul edilmektedir. Dede Korkut Kitabında millî düşünce, kahramanlıklar, töre ve inanç sistemleri; simge, ikon ve sembollerle örtük bir biçimde yer almaktadır. Bu semboller bazen bir hayvan, bir renk olabilirken bazen de bir bitki, bir söz olabilmektedir. “Dirse Han oğlu Boğaç Han” boyunda boğa; güç ve kuvvet simgesi olarak karşımıza çıkar. Buna benzer bir şekilde, “Kanlı Koca oğlu Kan Turalı” boyunda, Kan Turalı’nın boğa ile güreşi bulunmaktadır. Boylardaki söylemlerde boğanın bir kahramanla karşı karşıya getirilerek, kahramanların boğayı yenmesi hüner kavramına bağlı olan güç, kuvvet ve kahramanlık göstergeleridir.

Dede Korkut Kitabında hüner kavramı, sembolik olarak “kan döküp baş kesmek” olsa da özü itibarıyla “güç, kuvvet ve zorluk karşısında bireysel varlığını topluma kabul ettirmek, millî hayatta yani ‘ben’i ‘biz’ içinde var etmek, zor bir işi başarmak”tan geçmektedir. Hüner kavramını öz felsefesi bağlamında değerlendirecek olursak, bilgi ve teknoloji çağında genç birey; bilgi, beceri ve yetkinliği çağın gerekliliklerine ve 21. yüzyıl profiline uygun bir biçimde gerçekleştirebilir. Bir başka ifadeyle günümüzün genç bireyi, Boğaç Han gibi karşısına çıkan boğayla güreşip ad almak yerine, yaratıcılığını ve üretkenliğini gösterip çözüm bulunamayan problemlere

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

yeni çözüm ve bakış açıları getirebilir, böylece öz felsefesi itibariyle her iki durumda da “zor bir işi başarmak, gücünü göstermek” esası geçerli olmaktadır.

Kaynakça / Reference

Abdullayev, Kamal. Gizli Dede Korkut. Haz. Kerime Üstünova. Bursa: Ekin Yayınları, 1995.

Altunbay, Müzeyyen. “Temel Bir Değer Olarak Dede Korkut'ta Misafirperverlik ve İzzeti İkrâm”. Akademik Bakış Dergisi 56, (Temmuz Ağustos 2016), 359-371.

Assman, Jan. Kültürel Bellek. Çev. Ayşe Tekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.

Aytaş, Gıyasettin. “Edebi Türlerden Yararlanma”. Millî Eğitim 169, 261-276.

Bacaklı, Y., Kapağan, E., Kundakçı, M. “Divanü Lügati't-Türk'ün Yazılma Amacı Üzerine Bir Değerlendirme” İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 8, 2016, S: 3259-3267.

Banarlı, N. Sami. Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı (Lise 1). Ankara: Remzi Kitabevi, 1993.

Çelepi, M. Surur. “Anadolu'da Toplumsal Kimliğin İnşası ve Dede Korkut Boylarındaki Bireyin Tekâmülü”. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 25, (Güz 2016), 65-89.

Çetin, İsmet. “Stratejik Bir Alan Olarak Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi”. Türk Kültürü 54, (Yeni Seri IX), 59-67.

Dursunoğlu, Halit. “Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Ortaöğretimdeki Tarihi Gelişimi”. Millî Eğitim Dergisi 169, 227-246, 2006.

Duymaz, Ali. “Dede Korkut Kitabında Alpların Eğitim ve Geçiş Törenleri”. Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2000.

Duymaz, Ali. “Dede Korkut Kitabında “Hüner” ve “Erdem” Kavramları Üzerine. IV. Türk Yazarlar Kurultayı Bildirileri. Ankara: İLESAM Yayınları, 1999.

Ekici, Metin. “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Anlatmasında Bireysellik ve Toplumsal Bütünlük”. Millî Folklor 52, 50-59, 2001.

Ekici, Metin. Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra Nüshası-Soylamalar ve 13. Boy- Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2019.

Umut ERDOĞAN

- Erdal, Tuğçe. "Dede Korkut Kitabı'nda Yalan ve Aldatma Kavramları". Millî Folklor 109, 83-106, 2016.
- Ergin, Muharrem. Dede Korkut Kitabı (Metin-Sözlük). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1964.
- Ergun, Sadettin Nüzhet. Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Sühulet, 1931.
- Fromm, Erich. Toplumsal Bilinçaltının Araştırılması. İstanbul: Artan Yayıncılık, 1998.
- Gander, Mary J., Gardiner, Harry W. Çocuk ve Ergen Gelişimi. Ankara: İmge Kitabevi, 2004.
- Günay, Umay. "Dede Korkut Hikâyelerindeki Karakterlerin Tahlili". Millî Folklor 37, 3-12, 1998.
- Günay, Umay. "Dede Korkut Kitabı ve Toplumsal Değerlerin Tahlili". Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2000.
- Jusdanis, Gregory. Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür. İstanbul: Metis Yayıncılık, 1998.
- Kapağan, E., Kundakçı M., Ahmadov, H., Bacaklı, Y. "Azerbaycan Şiirinde Nevruz" Eğitim Yayınları, Konya. 2021.
- Kaplan, Mehmet. Edebiyat (Lise 1). Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1977.
- Karakuş, İdris. "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Müfredat Programları ve Ders Kitapları Ana Dili Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme". Dan: Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1996.
- Karakuş, İdris. Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi. Ankara: Anıttepe Yayıncılık, 2002.
- Köprülü, Mehmet Fuat. Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Millî Matbaa, 1926.
- Özbay M. ve Karakuş Tayşi, E. Dede Korkut Hikâyelerinin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1(1), s. 21-31, 2011.
- Marshall, Julia. Anadili ve Yazın Öğretimi. Çev. Cahit Külebi. Ankara: Başak Yayıncılık, 1994.
- Morsünbül, Ümit. "Ergenlikte Kimlik Gelişimini Açıklayan Yaklaşımlar/Modeller: Ergen Ruh Sağlığı Açısından Sonuçları". Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi 17, 105-11, 2010.
- Nisanbayev, Abdimalik. Kazakistan'da Dede Korkut. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2000.

Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Kültürel Kimlik

- Smith, Anthony D. Ulusların Etnik Kökeni. Çev. Sonay Bayramoğlu-Hülya Kendir. Ankara: Dost Kitabevi, 2002.
- Tok, Nafiz. Kültür-Kimlik ve Siyaset. İstanbul: Ayrıntı Yayıncılık, 2003.
- Tural, Sadık. Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti. Birinci Devre Müfredat Programı. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1924.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti. İkinci Devre Müfredat Programı. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1924.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti. Müfredat Programları Esbab-ı Mucibe Lahiyası. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1924.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti. Lise Müfredat Programı. İstanbul: Devlet Matbaası, 1934.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti. Lise Müfredat Programı. Ankara: Maarif Basımevi, 1956.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti. Lise Müfredat Programı. Ankara: Maarif Basımevi, 1960.
- Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı. Lise Müfredat Programı. Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1976.
- Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı. 9 Kasım 1992 Gün ve 2370 Sayılı Tebliğler Dergisi, 814-839, 1992.
- Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı. Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2005.
- Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı. Ortaöğretim 10. Sınıf Edebiyat Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2005.
- Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı. Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2015.
- Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı. Ortaöğretim 10. Sınıf Edebiyat Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2018.
- Uçkun, Rabia. "Dede Korkut Kitabı'nda Erginlenme ve Bireyleşme Sürecinde Sınama Motifinin İşlevi". Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 15, 29-42, 2015.
- Vedder, Paul, Virta, Erkki. "Language, ethnic identity, and the adaptation of Turkish immigrant youth in the Netherlands and Sweden". International Journal of Intercultural Relations 29, 317-337.

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2024]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:5

Sayı/Issue: 2

Umut ERDOĞAN

- Yetiş, Kazım. "Türk Dili ve Edebiyatı Dersinin Eğitim ve Öğretimdeki Yeri". Türk Edebiyatı 288, 13-15, 1997.
- Yetkin, Suut Kemal, Arıkan Sıdıka. Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı I. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1961.
- Yücel Çetin, A. (2011). Dede Korkut Hikâyelerinde Karakterler ve Değer Öğretimi. "Dede Korkut ve Geçmişten Geleceğe Türk Destanları" Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ed. Yılmaz Yeşil. Ankara: Türksoy Yay., ss. 323-332.
- Yücel Çetin, Ayşe. "Dede Korkut Kitabı'nda Baba, Oğul ve Baba-Oğul İlişkisi". Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 15, 55-63, 2015.
- Yücel Çetin, Ayşe. "Türk Dili ve Edebiyatı Kitaplarında Yer Alan Metinlerde İdeal İnsan Anlayışı". II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu Bildirileri, 129-138, 2017.
- Yıldırım, Elvin. "Türk Kültüründe Renkler ve İfade Ettikleri Anlamlar". Dan: Prof. Dr. Mualla Uydu Yücel. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.